

I S S N 1 3 9 2 - 7 3 7 X

Archivum Lithuanicum 19

KLAIPĖDOS UNIVERSITETAS
LIETUVIŲ KALBOS INSTITUTAS
LIETUVOS ISTORIJOS INSTITUTAS
ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
UNIVERSITY OF ILLINOIS AT CHICAGO
VILNIAUS UNIVERSITETAS
VYTAUTO DIDŽIOJO UNIVERSITETAS

ARCHIVUM *Lithuanicum* 19

LIETUVOS ISTORIJOS INSTITUTAS
VILNIUS 2017

Redaktorių kolegija / Editorial Board:

PROF. HABIL. DR. *Giedrius Subačius* (filologija / philology),
(vyriausiasis redaktorius / editor),

UNIVERSITY OF ILLINOIS AT CHICAGO,
LIETUVOS ISTORIJOS INSTITUTAS, VILNIUS

DR. *Birutė Triškaitė* (filologija / philology),
(vyriausiojo redaktoriaus pavaduotoja / associate editor),

LIETUVIŲ KALBOS INSTITUTAS, VILNIUS

HABIL. DR. *Ona Aleknavičienė* (filologija / philology),
LIETUVIŲ KALBOS INSTITUTAS, VILNIUS

PROF. HABIL. DR. *Roma Bončkutė* (filologija / philology),
KLAIPĖDOS UNIVERSITETAS

PROF. DR. *Pietro U. Dini* (kalbotyra / linguistics),
UNIVERSITÀ DI PISA

PROF. HABIL. DR. *Jolanta Gelumbeckaitė* (kalbotyra / linguistics),
JOHANN WOLFGANG GOETHE-UNIVERSITÄT FRANKFURT AM MAIN

DR. *Reda Griškaitė* (istorija / history),
LIETUVOS ISTORIJOS INSTITUTAS, VILNIUS

DOC. DR. *Birutė Kabašinskaitė* (filologija / philology),
VILNIAUS UNIVERSITETAS

PROF. HABIL. DR. *Bronius Maskuliūnas* (filologija / philology),
ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS

DOC. DR. *Jurgis Pakerys* (filologija / philology),
VILNIAUS UNIVERSITETAS

PROF. HABIL. DR. *Rūta Petrauskaitė* (filologija / philology),
VYTAUTO DIDŽIOJO UNIVERSITETAS, KAUNAS

HABIL. DR. *Christiane Schiller* (kalbotyra / linguistics),
HUMBOLDT-UNIVERSITÄT ZU BERLIN

PROF. DR. *William R. Schmalstieg* (kalbotyra / linguistics),
PENNSYLVANIA STATE UNIVERSITY, UNIVERSITY COLLEGE

HABIL. DR. *Darius Staliūnas* (istorija / history),
LIETUVOS ISTORIJOS INSTITUTAS, VILNIUS

DR. *Mindaugas Šinkūnas* (kalbotyra / linguistics),
LIETUVIŲ KALBOS INSTITUTAS, VILNIUS

DR. *Aurelija Tamošiūnaitė* (filologija / philology),
JOHANNES GUTENBERG-UNIVERSITÄT MAINZ

DR. *Jurgita Venckienė* (filologija / philology),
LIETUVIŲ KALBOS INSTITUTAS, VILNIUS

Turinys (Contents)

Straipsniai (Articles)

Jurgita Venckienė

Lietuviški XIX a. pabaigos ir XX a. pradžios antkapių užrašai: santykis su bendrine kalba ○ 9

Jurgis Pakerys

Mažvydas ir Augustinas: *imk(it) ir skaityk(it)* ○ 39

Mindaugas Šinkūnas

Senųjų Biblijos vertimų lyginamųjų tyrimų automatizavimas ○ 57

Birutė Kabašinskaitė

Rašmuo <y> antrajame *Knygos nobažnystės* leidime ○ 99

Anna Helene Feulner

John Wilkins' *Essay* (1668) und die 'Londoner Bibel' ○ 113

Giedrius Subačius

Simono Daukanto *Didžiojo lenkų–lietuvių kalbų žodyno* rašymo laikas: 1852–1856, 1857–1858 m. ○ 137

Jurgita Venckienė

Juozapo Arnulfo Giedraičio *Naujas Įstatymas* (1816): santykis su *Evangelijų* leidimais XIX a. ○ 149

Olga Mastianica-Stankevič

Mečislovo Davainio-Silvestraičio dienoraštis: lietuvių inteligento saviraiškos Vilniuje liudininkas (1904–1912) ○ 171

Publikacijos (Publications)

Liucija Citavičiūtė

Iš Goethe's ir Schillerio archyvo Weimare: Abraamo Jakobo Penzelio, Johanno Wolfgango von Goethe's ir Martyno Liudviko Rėzos laišakai dėl lietuvių dainų rinkinio *Dainos oder Litthauische Volkslieder* (1825) ○ 197

Liucija Citavičiūtė

Iš Goethe's ir Schillerio archyvo Weimare: dvi Johanno Wolfgango von Goethe's recenzijos apie lietuvių dainų rinkinį *Dainos oder Litthauische Volkslieder* (1825) ○ 243

Jolanta Gelumbeckaitė

Abraomo Kulviečio ir Stanislovo Rapolionio biogramos XVI Magdeburgo centurijoje ○ 265

Domininkas Burba

Rankraštinis lenkų–lietuvių kalbų žodynelis Eustachijaus Tiškevičiaus dokumentų rinkinyje Vroclave ○ 281

Darius Staliūnas

1886 m. Zacharijaus Liackio traktatas apie lietuvių kalbą ○ 293

Recenzijos (Reviews)

Arūnas Sverdiolas

Recenzuojama: Dainora Pociūtė, *Nematomos tikrovės šviesa. Reformacijos Lietuvoje asmenybės ir idėjos*, 2017 o 317

Vytautas Rinkevičius

Recenzuojama: Pietro U. Dini, „*ins undeudsche gebracht*“. *Sprachgebrauch und Übersetzungsverfahren im altpreußischen Kleinen Katechismus*, 2014 o 325

Felix Thies

Review of: Virginija Vasiliauskienė, Kristina Rutkovska (eds.), Konstantinas Sirvydas, *Punktai sakymų nuo Advento iki Gavėnios* = Konstanty Szyrwid, *Punkty Kazań od Adwentu do Postu*, Kritinis leidimas / Wydanie krytyczne, 2015; Virginija Vasiliauskienė, Kristina Rutkovska (eds.), Konstantinas Sirvydas, *Punktai sakymų Gavėniai* = Konstanty Szyrwid, *Punkty Kazań na Wielki Post*, Kritinis leidimas / Wydanie krytyczne, 2015; Virginija Vasiliauskienė, Kristina Rutkovska, *Konstantino Sirvydo Punktai sakymų* = *Punkty Kazań Konstantego Szyrwida*, Teksto rengimo principai, rodyklės, šaltiniai / Zasady edycji, indeksy, źródła, 2016 o 333

Robert Frost

Review of: Gina Kavaliūnaitė (ed.), *Samuelio Boguslavo Chylinskio Biblija 3. Chylinskio Biblijos istorijos šaltiniai*, 2015 o 339

Roma Bončkutė

Recenzuojama: Domas Kaunas, *Kristijono Donelaičio atminties paveldas*, Studija, 2016 o 349

Veronika Girininkaitė

Recenzuojama: Olga Mastianica, *Bajorija lietuvių tautiniame projekte (XIX a. pabaiga–XX a. pradžia)*, Monografija, 2016 o 363

Regina Venckutė

Recenzuojama: Birutė Vanagienė, *Šiaurės vakarų žemaičių žodynas. Ylakių, Lenkimų, Mosėdžio, Skuodo, Šačių apylinkių šnektos*, 2014–2015 o 371

Diskusijos, apžvalgos, pastabos (Discussions, Surveys, Notes)

Veronika Girininkaitė

Laikraštis *Litwa* prenumeratoriaus akimis o 381

Vilma Zubaitienė

Mokslinė konferencija „Reformacija ir senoji Lietuvos raštija“ o 387

Ona Daukšienė

In memoriam: Eglė Patiejūnienė (1964–2017) o 393

Roma Bončkutė

In memoriam: Vytautas Vanagas (1930–2017) o 399

Felix Thies

Vilniaus universitetas

Goethe-Universität Frankfurt am Main

Review of:

Konstantinas Sirvydas, *Punktai sakymų
nuo Advento iki Gavėnios* = Konstanty Szyrwid,
Punkty Kazań od Adwentu do Postu

Kritinis leidimas / Wydanie krytyczne,
eds. *Virginija Vasiliauskienė, Kristina Rutkovska*

Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2015, 824 pp. ISBN 978-609-411-161-7

Konstantinas Sirvydas, *Punktai sakymų Gavėniai* =
Konstanty Szyrwid, *Punkty Kazań na Wielki Post*

Kritinis leidimas / Wydanie krytyczne,
eds. *Virginija Vasiliauskienė, Kristina Rutkovska*

Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2015, 556 pp. ISBN 978-609-411-162-4

Virginija Vasiliauskienė, Kristina Rutkovska,
Konstantino Sirvydo Punktai sakymų =
Punkty Kazań Konstantego Szyrwida

Teksto rengimo principai, rodyklės, šaltiniai / Zasady edycji, indeksy, źródła

Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2016, 250 pp. ISBN 978-609-411-178-5

The three books under review are two volumes containing the edition of Konstantinas Sirvydas' *Punktai sakymų* (first part 1629, second part 1644) and one of the three commentary volumes¹.

¹ The two other commentary volumes will be reviewed separately.

Each volume of the critical edition contains a short preface, a photographic reproduction and the transcribed text with a critical apparatus. Explicit and implicit citations, allusions, and biblical names in the text are identified, biblical verses are highlighted using brown color. The editorial signs and abbreviations used by the editors are given in the third commentary volume (p. 22 in Lithuanian, p. 30 in Polish). As not all these signs are self-explicatory, and especially since the critical edition was published a year earlier than the commentaries, it would have been highly desirable if these lists would also have been provided in the critical edition.

Abbreviations in the Lithuanian and Polish texts are not resolved, except for [et]c. (passim) and the Greek ou-ligature with circumflex (οὐτο, II 195₁₂). In the margins, some abbreviations are resolved (e.g., q[ue]), others not (*tamē* = *tame[n]*). The reason for this seems to be the lack of according characters, which results in a certain inconsistency.

The reproduced text is a diplomatic transcription of the original, including the line breaking. There is one exception, however: due to the resolving of the Latin abbreviations in the margins, in some cases words are transferred to the following line (as compared to the original), as seen in the example:

	original	transcription
II 212 _{1m} ²	<i>Infinitus thef:</i>	<i>Infinitus</i>
II 212 _{2m}	<i>Paff: Chrifiti.</i>	<i>the[aurus]</i>
II 212 _{3m}		<i>Paff[io] Chrifiti.</i>

It would have been desirable if this would also have been commented upon or marked by an editorial sign.

While the Lithuanian part is edited carefully, it seems that the Polish part of the transcription was done without a final proofreading. The following errors were found:³

	transcription	should read
I 11 _{25b}	fędżia	fędźia
I 16 _{17b}	V.	v- (= v[ersus])
I 17 _{18b}	prowadżić	prowadzić
I 23 _{14b}	Iż	Iż
I 29 _{1b}	żłęgo /	żłęgo.
I 31 _{1b}	ktorych	których
I 45 _{23b}	wła=	wła=
I 49 _{26b}	vczynkáh	vczynkáh
I 57 _{9b}	Bogà.	Bogà[.]
I 75 _{4-5b}	mni{e}[=]lmanie	mni[e]=lmanie

² No line numbers in the margins.

³ Regarding diacritic signs, the list does not include those cases in which the reviewer interprets a diacritic differently than the

editors (e.g., á instead of à), but only those where a diacritic is clearly visible or missing.

I 77 _{23b}	2.	2= [sic]
I 86 _{24b}	IV.	IV- [sic]
I 103 _{8b}	pienú ⁴	pieniu
I 108 _{25b}	Χιαζέτσιem	Χιαζέτσιem
I 121 _{10b}	ieft	iefk [sic]
I 150 _{20b}	mowi	wowi [sic]
I 166 _{2b}	prorok	protok [sic]
I 173 _{7b}	łáfkę	łáfte [sic]
I 257 _{3b}	heretyci	hetetyci [sic]
I 267 _{32b}	wiat=	wiał= (<i>catchword</i>)
I 274 _{30b}	POTrzeba	POTrzeba [sic]
I 287 _{26b}	Drugi	Drngi [sic]
I 289 _{17b}	naśienie	naśiemie [sic]
I 315 _{19b}	obfitšey	obfitšey
I 323 _{11b}	niebiefskie	niebieftie [sic]
I 323 _{17b}	ktoleftwo	kroleftwo
I 364 _{24b}	hiftorya	Hiftorya
II 56 _{21b}	wykuržony	wykuržony
II 58 _{8b}	IEZVSIE	IEZVSIE
II 58 _{15b}	kości	kości
II 62 _{13b}	dźzien	dźzien
II 62 _{19b}	oftroźnie	oftroźnie
II 69 _{13-14b}	Welory[=] bem	Welory= bem
II 74 _{16b}	kámien	kámień
II 76 _{2b}	ćiało	ćiało [sic]
II 94 _{25-26b}	wšy= tkich	wšy[=] tkich
II 99 _{13b}	łafke	łafce
II 103 _{30b}	dźisiesyšey	dźisiesyšey
II 105 _{11b}	Andržeieim	Andržeieim
II 107 _{11b}	pociechę	poćiechę
II 110 ₉	wy słuhaćie	wy nie słuhaćie
II 133 _{11b}	Má	Ma
II 142 _{2-3b}	šwie[=] tego	šwie= tego
II 145 _{9b}	Pánskie	Páńskie
II 180 _{16b}	nádęť°	nádęť° (= nádęť[go])
II 180 _{20b}	fweg°	fweg° (= fweg[o])
II 195 ₁₂	ἀματί	ἀματί [sic]
II 200 _{31b}	Apoštołoiwie	Apoštołowie

4 The sign used in the transcription is clearly recognizable as a Greek *iota*. It does not appear in the list of characters (Rutkovska

2016, 121, 163f.) and seems not to have been intended by the editors.

II 202 _{22b}	ktregoś	ktoregoś
II 202 _{31b}	ćiẽmości	ćiẽmości (= ćiem[n]ości)
II 206 _{29b}	Albowiemeście	Abowiemeście
II 214 _{3b}	dziąły	dziąły
II 222 _{9b}	doprawdy	odprawdy
II 238 ₁₁	dawał	podawał
II 250 _{14b}	Xsięgach	Xięgach

In addition, the reviewer observed the following printing errors, omissions and dittographies in the original, which were not commented upon in the apparatus:

I 9 _{27b}	iefti{m}	ieft i{m}
I 10 _{23b}	miłozierdźia	miłosierdźia
I 15 _{30-31b}	afi= ften:	afi= ften= (<i>catchword</i>)
I 77 _{9-10b}	v wa= żać	vwa= żać
I 78 _{12b}	O dmieniać	Odmieniać
I 96 _{32b-97_{1b}}	ma= madrość	ma= drość (<i>cf. the catchword</i>)
I 129 _{8-9b}	więdźac y y widźac	więdźac y widźac
I 167 _{21b}	nároził	narodził
I 175 _{31b-176_{1b}}	pra[=] prawi	pra[=] wi (<i>also in the catchword</i>)
I 199 _{23b}	kośćoł	kościół
I 211 _{31b}	go Przeto	go[.] Przeto ⁵
I 244 _{6b}	żtym	żłym
I 254 _{31b-255_{1b}}	kato= tolikow	kato= likow
I 266 _{31b-267_{1b}}	przy rodzenie	przy= rodzenie
I 314 _{13-14b}	po dać	po[=] dać
I 321 _{9b}	Rzeczpopolita	Rzeczpopolita
I 328 _{27b}	ośukác=	ośukác/
I 333 _{29b}	Grano	[1.] Grano ⁶
I 366 _{16b}	bogáctem	bogáctwem
II 46 _{11b}	w chodźi	wchodźi
II 63 _{12-13b}	ż biegác	ż[=] biegác
II 128 _{18b}	ná demna	nádemna

The clearly misprinted *fwegot,ám gdzie* (I 346) is corrected (I 346n3) to *fwego tám, gdzie*. However, a juxtaposition of *t* and the comma is more likely and supported by the Lithuanian parallel *farwo, tinay kur*, so the place should be corrected to *fwego, tám gdzie*.

⁵ In the apparatus corrected to *poznawa=|my go przeto ftaraymy się*, but cf. the interpunctuation in the Lithuanian parallel *pažįftame gi. Todrin ru=|pinkimes*.

⁶ Correctly emendated to *Grono* in the apparatus.

The typeface the editors use to mark text printed in Antiqua in the original is hard to distinguish from the one used for text printed in Fraktur. In two places it seems that Antiqua text was not marked accordingly in the transcription, namely I 54^{28b} (*exces*) and the Latin passage starting in II 195¹³, *Hoc est* etc. A clearer distinction would have been desirable.

As commented by the editors,⁷ one copy of the first volume kept in the library of Vilnius University (which is accessible online in the database www.epaveldas.lt; VUB: L_R 688), as well as the copy kept in St. Petersburg, differ from the other copies. Vasiliauskienė states that they differ by the first eight unnumbered pages⁸. For this review, the transcribed text was compared to both the printed and the digital facsimile. Neither in the commentary volumes nor in the critical edition do the editors mention another difference between these copies:

	copy reproduced in the edition	copy digitalized by <i>epaveldas</i>
I 53 ^{22b}	ona wielkie. Bab{ <i>i</i> }loniá	ona wielkie. Babiloniá
I 53 ^{23b}	to iest wšytkich potępio=	to iest wšytkich potępio-
I 53 ^{24b}	nnych mnoftwo będ{ <i>ż</i> }ie	nnych mnoftwo będżie wo[-]
I 53 ^{25b}	wrzucone w morze mak	rzucone w morze mak nie[-]
I 53 ^{26b}	niefkończonych. Kto { <i>te</i> }	fkończonych. Kto te cięża[-]
I 53 ^{27b}	ciężary dobrze w f{ <i>e</i> }rcu	ry dobrze w fercu vważy /
I 53 ^{28b}	vważy / nie trzćina chwie=	nie trzćina chwieiać się /
I 53 ^{29b}	iać się / ale opoká ftáte=	ále opoká ftáteczná y nie[-]
I 53 ^{30b}	czná y nie poruśoną w	poruśoną w dobrych
I 53 ^{31b}	dobrych vczynk{ <i>á</i> }ch będżie.	vczynkách będżie.

Vasiliauskienė discusses the question whether the first volume was reprinted 1644 (when the second volume was released) with new title pages and preface, or whether some remaining copies received a new title. According to her, this question can only be solved by analyzing the watermarks of the existing copies. If the different line breaks in I 53 only occur in the two copies with the new title pages, this would indicate a new printing in 1644, in which page 53 had to be set anew. All other pages seem to be exactly the same, including all errors.

The third volume of the commentary, is written in both Lithuanian and Polish. It contains the editorial principles (Lith. 11–21, Pol. 23–29), the list of symbols and abbreviations (22, 30) and the indices: a list of abbreviations of Biblical books (33–40), an index of biblical names (40–64), an index of biblical citations (65–194), non-biblical references (195–208), an index of Saints and Christian doctrines (209–211), a list of archaic Polish words (212–240) and is concluded by the bibliography (243–249).

The index of names is arranged after the modern Lithuanian form, which sometimes can deviate from the form actually attested. For instance, *Luciperu* (II 41) is

⁷ Vasiliauskienė 2016, 22.

⁸ Vasiliauskienė 2016, 22.

337 Konstantinas Sirvydas, Punktai sakymų nuo Advento iki Gavėnios = Konstanty Szyrwid, Punkty Kazań od Adwentu do Postu; Konstantinas Sirvydas, Punktai sakymų Gavėniai = Konstanty Szyrwid, Punkty Kazań na Wielki Post; Virginija Vasiliauskienė, Kristina Rutkovska, Konstantino Sirvydo Punktai sakymų = Punkty Kazań Konstantego Szyrwida

found under *Aušrinis, Anna* (I 212) under *Ona*. A short reference under the actually attested form would have helped to find them.

Overall, the edition leaves an ambivalent impression. The edition of and the comment on the Lithuanian parts are solid and precise, while the Polish parts seems to have been arranged with significantly less care.

With the indices in the commentary volume, the authors provide valuable tools for further research.

Literature:

- RUTKOVSKA, KRISTINA, 2016: *Konstantino Sirvydo Punktai sakymų – XVII amžiaus pirmosios pusės lietuvių ir lenkų kultūros paminklas*. Monografija = Punkty Kazań Konstantego Szyrwida – zabytek piśmiennictwa litewskiego i polskiego z pierwszej połowy XVII wieku. Monografia, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.
- SIRVYDAS, KONSTANTINAS, 1629: *PVNKTY KAZAN od Adwentu aż do Poftu, Litewskim ięzykiem, z wytłumáczeniem ná Polskie, PRZEZ Kśiedzá KONSTANTEGO SZYRWIDA / Theologá Societatis IESV / Z DOZWOLENIEM STARSZYCH wydáne*. W WILNIE W Drukárni Akadémiey Societatis IESV Roku M. DC. XXIX.; VUB: L_R 688 (<http://www.epaveldas.lt/vbspi/biRecord.do?biRecordId=94440>).
- VASILIAUSKIENĖ, VIRGINIJA, 2016: *Konstantino Sirvydo Punktų sakymų struktūra, turinys ir šaltiniai*. Monografija = Punkty Kazań Konstantego Szyrwida. *Struktura, treść, źródła*. Monografia, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.

FELIX THIES
Subbelrather Str. 515
D-50827 Köln, Deutschland
el. p.: f.thies@gmail.com

Gauta 2017 m. rugsėjo 11 d.